

A SZILI HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYÜTTES

Írta: Schwarczkopf Gyula

A FALU BEMUTATÁSA

Szil község a Kisalföld középső részén, szinte teljesen a Rábaköz központjában fekszik. Közel azonos távolságra a Hanság mocsárvilágától és a Rába folyótól. Enyhén lejtős területének talaját a Rába és a Répce folyók alakították ki. A Rába melletti mocsarak, lápok ősidők óta kitűnő védelmet nyújtottak az ide települt embereknek. A község határán igen fontos útvonalak vezettek keresztül. Itt haladt a Savariát /Szombathely/ Arrabonával /Győr/ összekötő római út.

Szil a régi oklevelek tanúsága szerint a középkorban mezővárosi ranggal bírt és ez a jellege a XIX. század végéig fennmaradt. Ennek emlékét őrzi a Város utca utcanév is.

1848-ban Szilben is felszámolták a jobbágyrendszert. Ezután a lakosság száma kétszeresére nőtt. Kereskedelmi csomóponttá fejlődött a település. Először a mezőgazdasággal összekapcsolódó iparágak alakultak ki. Legjelentősebb céhe a kovácsoknak volt, de a bognár, kocsigyártó, szíjgyártó, csizmadia mesterség is jelentős volt. A településen tartott vásárokról sokan jöttek az ország más vidékeiről is.

Gyökeres változást hozott, hogy 1891-ben megépült a vasút, ami sajnos nem a haladást, hanem a megtorpanást jelentette a mezővárosnak, 4.5 km-re elkerülte a települést.

NÉPTÁNHAGYOMÁNYOK

Szil község néptánehagyományai az 1930-as évekre nyúlnak vissza, amikor legényavatások, sorozások, búcsú, aratás alkalmával járták el a faluban még a ma is fellelhető táncokat (karéj, verbunk, dús, csárdás, söprűs tánc, cséptánc). A Gyöngyösbokréta megszervezése és elnevezése Paulini Béla nevéhez fűződik. 1936-ban megalakult a Szili Bokréta táncsoportja, ami az országos Bokréta Szövetség tagja lett. A Bokréta kezdeti éveiben Paulini több alkalommal is járt a faluban. Tanácsaival segítette a csoport munkáját. Az ezt követő években az ország számos településén felléptek a szili bokrétások. Több alkalommal eljutottak a fővárosba, az augusztus 20-i ünnepekre. 1940-ben Szilben is megalakult a KALOT

1940-es évek vége

(Katolikus Országos Agrárfjúsági Egyesület) helyi csoportja. A KALOT megalakulásának célja, hogy megteremtse a krisztusibb embert, a műveltebb falut, az életerős népet, s az önérzetesebb magyart. Az egyesület helyi vezetője: Horváth Lajos káplán volt.

A KALOT működése egybeforrt a tánccsoportéval, hisz tagjai szinte ugyanazok a fiatalok voltak. Színdarabokat, zenés játékokat adtak elő. 1942-ben Sopronban, több bokrétás táncegyüttes közül a sziliek bizonyultak legjobbnak.

Jutalmul a következő évben 10 napos vendégszereplésen vehettek részt Erdélyben. Fellépésük színhelyei: Nagyvárad, Zilah, Nagykároly, Margita és Kolozsvár.

A környéken elsőként 1946-ban falunapot rendeztek Szilben, a környékbeli bokrétások fellépésével. Ezután több szereplés következett: Csorna, Kapuvár és Budapest.

1948-ban a soproni centenáriumi ünnepségeken Kodály Zoltán elismerő szavakkal méltatta, és hagyományörzésre bízta az együttest. Kiemelte az országban egyedülálló cséptáncot. 1949-ben a budapesti Néprajzkutató Intézet filmet készített a sorozásról és a szili búcsúról.

1951-re az akkori politikai helyzet megbéklyózta, megszüntette a Gyöngyösbokréta működését. Szilben a táncos ruhákat is begyűjtötte a rendőrség egy időre.

Az ötvenes évek végén már községi rendezvényeken léptek fel. Két tanítónő – Szabó Olga, Németh Piroska – hívta össze a csoportot egy-egy alkalmi fellépésre. 1959-ben megalakult a szili „Győzelem” Termelőszövetkezet. A következő évben filmet készítettek az indulásról „Ahol jól kezdik”- címmel.

A filmforgatásra újjászerveződött a táncegyüttes. Ettől kezdve állandó vezető irányításával folyt a tánccsoport munkája, szili Hagyományörző Néptáncegyüttes néven. Az együttes vezetője Szórádi Gyula helyi általános iskolai tanár lett. Gyurasits József és Németh Gyula tangóharmonikán kísérté a táncosokat. A csoport tizenkét főből állt. Ők csak a helyi táncokat adták elő, hisz céljuk a népi

hagyományok fenntartása, megőrzése volt az utódok számára. Rendszeresen felléptek a helyi ünnepeken, környező falvakban.

Eljutott a táncegyüttes az NDK-ba, szerepeltek a Rábaközi Napokon, Budapesten a május 1-jei ünnepeken, s a *Röpülj Páva* című televíziós műsorban is.

1978-ban az együttes vezetője lemondott, s nem volt aki átvegye ezt a szerepet. A vezető nélkül maradt csoportot a feloszlás veszélye fenyegette, ezért felkeresték Schwarczkopf Gyulát és felkérték az együttes vezetésére. Az együttes 1978 szeptemberében alakult újjá.

Ekkor kezdődött meg a nagyszabású szervezőmunka, az állandó taglétszám toborzása, a gazdasági és tárgyi feltételek megteremtése. Az új vezető a fiatalabb generációkat is mozgósította, a tánc ügyének. Rövid időn belül a létszám megnégyszereződött. Az egész csoport négy kisebb egységre tagolódik. Van egy harminc fős gyermekcsoport, ami 6–9 éves gyermekekből áll.

További 25 fő (9–14 évesekig), akik az általános iskola felső tagozatából kerültek ide. A két gyermekcsoport többnyire népi játékokat, gyermektáncokat, köszöntőket ad elő: Kőketánc, Cicelle, Buzsáki gyermeklakodalmas, Vitnyédi gyermekjátékok, Lucázás, Pünkösdlő, stb. Ők többnyire a község rendezvényein mutatják be műsoraikat. Az együttes ifjúsági csoportját a 15-18 évesek alkotják (24 fő). Ők a tulajdonképpeni utánpótláscsoport. Innen kerülnek a legtehetségesebbek a felnőtt csoportba. Helyi néptáncokat, leánytáncokat, lakodalmasokat, más tájegységek táncait adják elő: Rábaközi táncok, Szatmári párostánc, Kalocsai táncok stb.

A megfeszített tempójú művészeti munka mellett a másik nagyon fontos lépés a jelmez- és az eszköztár kialakítása volt. Nagyon sok támogatást kaptak a falutól. Akinek lehetőségében állt, mindenki segített. A ruhákat a szili konfekció üzem varrta. Az eszközöket a termelészövetkezet műhelyében készítették el. A helyi ÁFÉSZ és a Takarékszövetkezet anyagilag támogatta a csoportot.

Az együttes fejlődését figyelemmel kísérte a falu lakossága. Minden műsoruk telt ház előtt zajlott. A szili hagyományok összegyűjtése már ekkor elkezdődött, régi eszközök, viseletek kerültek a birtokunkba, egyre többet tudtunk meg a helyi szokásokról.

Saját zenekara lett a csoportnak Kajos Elemér tanár úr irányításával. Az együttes zenekarát ma a fia, Kajos László vezeti.

A kemény munka első jutalma az 1980-ban Nagykanizsán elért EZÜST minősítés volt. Ugyanebben az évben május 1-jén műsort szerveztek a faluban, amelyre vendékként meghívták a kapuvári, szanyi, egyedi, bogyoszlói, vági tánccsoportot.

Ebben az évben utaztak el első külföldi fellépésünkre a szlovákiai Csalló együttes meghívására.

1981-ben meghívták a csoportot a Nemzetközi Duna-menti Folklórfesztiválra.

Ez év júniusában elnyerték a Megyei Fesztivál vándorserlegét, augusztus 20-án pedig Budapesten szerepeltek nagy sikerrel.

Szeptember az ausztriai Podersdorfbán jártak. A két falu táncegyüttesét évekig tartó jó kapcsolat fűzte egymáshoz.

1985. február Szil

1982-ben végre teljesült a táncosok vágya: Arany minősítést kapott a csoport március 12-én, Keszthelyen. Ezt a fokozatot – nem kis büszkeséggel – azóta is töretlenül védik.

1982. augusztus 20-án Szocialista Kultúráért kitüntetést kapott az együttes. Ezen a nyáron a Hagyományörzők Országos Fesztiválján a táncosokat Nívó díjjal jutalmazták.

1986-ban 50 éves jubileumát ünnepelte az együttes. Erre az alkalomra a búcsút az eredeti hagyományok szerint rendezték meg a faluban, melyről a televízió Szili búcsú címmel filmet készített.

Ezen a nyáron 14 napig Olaszországban, Szicíliában turnézott a csoport.

A következő években jártak Spanyolországban, majd fogadták az Abanilla-i Santa Cruz Táncegyüttes tagjait, akik azóta már több alkalommal is jártak Szilben és a szilieik is többször látogattak el hozzájuk.

Lengyelországban a hegyi népek fesztiválján bronz fokossal jutalmazták a táncosokat.

A következő években Törökországban és Hollandiában is turnézott az együttes.

Több alkalommal kérték fel a csoportot a Duna-menti Folklórfesztiválon való részvételre és számos alkalommal szerepeltek a Néptánc Antológián.

A kilencvenes években jó kapcsolatot építettek ki a Jókai Táncegyüttessel, több alkalommal jártak náluk, ők is felléptek Szilben, Spanyolországban pedig egy közös turnén járt a két csoport.

A Győrben évente megrendezett Megyei Fesztivál állandó résztvevője a Szili Hagyományőrző Együttes.

Szil is immár évek óta rendez Nemzetközi Néptáncfesztivált, melynek keretében görög, török, ukrán, spanyol, kínai, ír együttesek is bemutatkoztak a falu szabadtéri színpadán. A Fesztivál a falu legnagyobb ünnepéhez a búcsúhoz kapcsolódik.

A SZILI BÚCSÚ

Népünnepély volt a falu életében a búcsú, mely a település apraját, nagyját megmozgatta. A templom búcsúja Úrnapjához kapcsolódik.

Maga az ünnep elképzelhetetlen volt perccel nélkül, ezért már hetekkel előtte elkezdtek sütni ezt az édes tésztaételt. A faluban volt néhány asszony, aki jobban értette a perecsütés fortélyait, ezért őket hívták perccet sütni.

A férfiak, legények is részt vettek ebben a munkában, mert a meggyúrt tésztát a fejsze hátával addig kellett ütni, míg az hólyagos nem lett. Ritmusra verték, néha tréfás szöveget mondva.

Búcsú idejére a legények alkalmi társulásokat ún. céheket hoztak létre kocsmánként. Itt mutatkoztak be először a frissen felavatott 16–17 éves legények. A céslegények befizették a céhpénzt, amelyből megvásárolták a borukat, és ezt külön hordóban őrizték. Céslegények fogadták a cigányokat is és a szállításukról is maguk gondoskodtak. A bevonuló katonákat regutáknak, az utána következő korosztályt pedig céslegényeknek nevezték. Akiknek udvaroltak, akiket felkértek táncolni, azokat a lányokat cés lányoknak nevezték.

Az előkészületek legfontosabb része a verbunkos tánc tanulása volt. Gyakorlóléhségül a kocsmaudvar, pajta, udvar, utca szolgált. Füttyszóra, énekekre történt a tánc tanulása. Ez a táncforma az egész Rábaközre jellemző. A verbunk leegyszerűsödött, kötetlenebb formája. Virtuosus, méltóságteljes férfi körtánc. Szombaton elmentek a legények a zöld ágért az erdőre, amiből elkészítették a „szint”. Ekkor hozták haza az erdőből a „királyfát” is, amelyet a kocsmaudvarán állítottak fel, tetejére 2 üveg bort kötöttek. Ezt tekintették a búcsú jelképének. Vasárnap délelőtt szinte az egész falu templomba ment misére, mely közben körmenetet tartottak. A hívők zászlókkal kivonultak a templomból és egy meghatározott útvonalon mentek végig énekelve, imádkozva. Négy helyen álltak meg, ahol előzőleg zöld ágból készítettek sátrat, amelyet ideiglenesen helyeztek el. A sátorban oltárt állítottak fel, itt letérdelve imádkoztak, énekeltek. Ebéd után a legények kocsmáik udvarán gyülekeztek, ahol még egyszer elpróbálták a karéjt a cigányokkal, majd elindultak a templom elé. Ez alkalomra kiöltöztek népviseletükbe, kalapjukon rozsmaring, asztrigán sapkájukon árvalányhaj volt. A céscsoportok a megszokott helyükön egymás melletti körökben helyezkedtek el, a zenészeik mögöttük álltak. A kör közepén a reguták táncoltak, hosszú szalagú kalapban, a külső nagy karéjban pedig a céslegények. A litánia végeztével a lányok a céslegények körül helyezkedtek el és várták a táncba hívást. A legények háromszor eltáncolták a karéjt, utána a zenészek rázendítettek egy ropogós csárdásra. A céslegények intettek a lányoknak – így hívták táncba őket.

Néha előre megbeszélték a lányokkal, kinek ki lesz a párja, de akinek nem volt kedvese, az bizony izgalommal várta, vajon ki szólítja táncba. A csárdást követően a legénybandák a kocsmájukba indultak vissza.

Dalolva, táncolva, dúszva a menetiránynak háttal, a cigánybanda felé fordulva vonultak, közben tréfás rigmusokat kiabálva. A legényeket a céslányok kísérték, útközben 3–4 helyen meg-megállva újra elverték a karéjt.

Néha fizettek egypár liter bort ezért a legényeknek. A kocsmá előtt ismét eltáncolták a karéjt, majd a szín alatt is. Ezután elénekelték a Himnuszt és megkezdődött a búcsúi mulatság. Este 6–7 óra körül a zenekar vacsoraidőt tartott. Ilyenkor a céslányok meghívták a céslegényeket vacsorára. Hajnalig tartott a táncmulatság. Ekkor a legények hazakísérték kedveseiket, és visszamentek a kocsmába. Hétfőn hajnali 3–4 óra felé indultak a legények a cigányokkal peracet szedni. Vittek egy hosszú nyársat, amire a peracet fűzték. Énekelve mentek végig az úton. Házhoz érve aztán megálltak. Ezután a gazdát megkínálták borral vagy pálinkával, és kaptak 2–3 peracet. Néhol, ahol több lány volt az udvarban meg is táncoltatták őket. Peracszedés után visszamentek a kocsmába, és innen vonultak a templom elé, hogy mise után ismét eltáncolják a karéjt. A kör közepére két boros üvegre helyezték a peraces nyársat. Később a pereceket megvette a kocsmáros, vagy elosztogatták, megették. Ebéd után folytatódott a búcsúi mulatozás. Éjfél után a legények ismét eljárták a karéjt, a búcsút a Rákóczi induló zárta. A következő vasárnap tartották a kisbúcsút. A kocsmáros megvette a legényektől a zöldágot, ebből a pénzből mulattak. Másnap a királyfát ledöntötték. A szokások eredetére vonatkozóan megállapítható, hogy már az 1880-as években léteztek.

NÉPSZOKÁSOK GYŰJTÉSE SZILBEN

A népi kultúra ismerete műveltségünk egyik legfontosabb alkotóelemét jelenti. Érthető, hogy alaposabb megismeréséért nagyobb és nagyobb erőfeszítéseket teszünk. Igaz, hogy a paraszti műveltség legszebb produktumaiból már nagyon sok mindent rögzítettek az utókor számára, de képünk szüleink, nagyszüleink világáról még így sem lehet teljes. Még mindig kincsesbányára lelhet az, aki komolyan beleássa magát egy-egy falu vagy tájegység népi kultúrájába.

Falunkban még sokan élnek azok közül az emberek közül, akik számára akár felnőttként, akár gyerekként a mindennapi élet tevékenységeit jelentették azok az események, amik számunkra ma már néphagyományok, népszokások. Az ő emlékeiket szeretnénk összegyűjteni, rendszerezni majd színpadra állítani.

Az idő sürget bennünket. Az elvesztegetett idő nem pótolható. Falunk hagyományainak, szokásainak minél teljesebb összegyűjtésére törekszünk. A családok tulajdonában lévő fényképekhez, ruhákhoz, eszközökhöz mindenhol emlékek kapcsolódnak.

Az emlékeket őrzők reméljük szívesen feltárják nekünk Szil néprajzának eddig még homályban maradt értékeit.

Szil, 2008. április 15.